

## Jaroslav Durych: Rekviem

### Kurýr (úryvek)

„Kdo jste, kavalíre?“ snažil se kardinál krotit výbuch krasořečnictví, obvyklý nejen u dvořanů a libertinů, ale už i u vojáků.

„Kurýr Jeho Veličenstva.“

Ticho trhlo všemi neživými věcmi. Kardinál zvažněl bolestně. Na okamžik si vzrušeně sáhl na čelo, ale hned přemohl roztržitost, záhyby rukávu opět zašustily důstojným poklesem a kardinál se vypjal u vědomí úřední důstojnosti, jako když přijímá posla sice císařského, ale bez plné moci.

„List?“

Kurýr, hledící mu pátravě a pevně do obličeje, při této výzvě se uklonil, ale uctivost jeho i v největší devótnosti se lišila okázale od uctivosti manské i vojenské.

„List nesu jen pro pana generála. S Vaší Eminencí mohu však jednat jako plnomocník Jeho Veličenstva.“

Plnou moc přezkouší pan generál, bude-li Vaše Eminence si přátí.“

Poslední slova byla tiše pichlavá. Kardinál pohlédl na hosta stojícího a na hosta sedícího poněkud rozladěně, ale trpělivě.

„Pan baron také přijel od Jeho Veličenstva; teprve před hodinou,“ podotkl.

„Já jsem přijel nyní,“ odpověděl kurýr. Baron dosud sedící zády ke dveřím, vstal zvědavě.

„Měl jste mne snad dohonit cestou a list mi odevzdat?“ ptal se kurýra.

„Neznám vás, pane,“ odpověděl kurýr odmítavě, „a nikoho nehoním, leda s palašem.“

„Máte snad něco důležitějšího než já?“ zeptal se baron posměšně.

„Zdá se,“ odpověděl kurýr klidně.

„Eminenci, snad se mohu na tu chvíli vzdáliti?“

„Bylo by nejlépe,“ odpověděl kurýr místo kardinála, který se náhle cítil mezi dvěma ohni a nemohl hned naléztí správné slovo.

„Ne, pane barone; přináší-li tento kavalír od Jeho Veličenstva nějaké rozkazy, bude lépe, když je hned zvíte, abychom mohli jednat. Jistě jsou to dispozice o kontribucích a proviantu, jak v těchto trudných dobách nutno předpokládati. – Či stalo se něco ve Vídni? Probůh, snad nic zlého?“

„Nevím o tom, že by se tam něco stalo,“ mluvil kurýr s pohrdlivým úsměškem; „ostatně to se nás netýká. Obavy Vaší Eminence mohu rozptýliti. Jeho Veličenstvo prozatím uznává dobré služby, které Morava prokazovala armádě, a nehodlá zemi obtěžovati ani daněmi, ani dalšími kvartýry.“

„Jak to?“ zvolal kardinál překvapením téměř bez sebe.

„Ovšem jen prozatím, Vaše Eminence, nezmění-li se štěstí zbraní.“

„Vidíte, pane barone,“ mluvil kardinál chvějícím se hlasem, „to je pro naši zemi ubohou opravdu šťastná novina. Kéž Bůh to Jeho Veličenstvu nahradí!“

„Já však tomu nerozumím,“ vybuchl baron.

„Proč?“

„To není možno! Byl jsem ve válečné radě. Král uherský tam byl, feldmaršál Šlik a vyslanec španělského Veličenstva. Víím, co se mluvilo.“

„Bůh má více, než rozdal, pane barone.“

„Ale nerad bych byl, abych takové poselství konal zbytečně!“

Tu se baron rozhlédl opatrně, soustředí uje ducha, a vbodl oči do očí kurýrových.

„Vy tedy přicházíte rušit moji úlohu?“

„Ano,“ řekl kurýr mrazivě bez nejmenšího projevu přívětivosti.

„Nepatří mně zkoumati důvody Jeho Veličenstva; ale co tedy žádá místo těch věcí, které jsou, jak vidím, odvolány?“

Kurýr hleděl chladně, upjatě.

„To se týká Jeho Eminence a pana generála.“

„To bych si od vás vyprosil, pane!“

Kardinál pozdvihl konejšivě ruce; ale slovo mu uvázlo.

„To jsou nějaké pikle proti mé osobě a za to budu chtít satisfakci,“ vyhrožoval baron.

„Od koho?“ ptal se kurýr povýšeně.

Baron zbledl.

„Prosil jsem Vaši Eminenci před chvílí, abych se směl vzdálit.“

„Bylo by nejlépe,“ odpověděl kurýr tvrdě a ledově.

Baron se mohl zadusit. Kardinál ho mocí posadil do křesla a oběma rukama se vlídně a smírně chopil kurýrova lokte.

„Prosím, co tedy nesete od Jeho Veličenstva? Jen krátce, než mi bude možno lépe se vám věnovat.“

„Jeho Veličenstvo si žádá přísahy věrnosti vojska a všech dospělých osob v Olomouci. Nic více a nic méně. To je vše.“

„Vše?“ ptal se nedůvěřivě kardinál.

„Ano, vše,“ potvrdil kurýr.

Baron vyskočil, pokročil ke kurýrovi, nastaviv výhrůžně obličej.

„Tak? A kde máte pas?!“

Nastávala vážná chvíle. Kurýr pohlédl na barona, jako by nevěřil jeho opovázlivosti. Udeřil na svůj kolář na znamení, že pod ním chová v bezpečí vše, čeho je třeba.

„Jen ukažte!“ dorážel baron, a kardinál přihlížel mlčky, nespokojen s popudlivostí baronovou, jež mohla vésti k nepřijemnostem, ale uznávaje jakési právo, nejen baronovo, na vyjasnění této příhody. Kurýr okamžik váhal, dráždě barona posupným pohledem, pak zvolna povolil kolář.

„Není sice zvykem,“ hovořil řezavě, „aby plnomocník Jeho Veličenstva kdejaké osobě ukazoval své listiny, ale z ohledu na pořádek před Jeho Eminencí přesvědčím vás.“

V ruce kurýrově se ukázal svinutý papír, uzavřený pečetí. Baron se nemohl zdržet. Přiskočil. Jeho obličej zvráskovatěl, jako by byl modelován z hlíny rýčem, který jej protínal vráskami až do kostí, a zdálo se, že jeho krajzl se vznítí plamenem, který mu vyšlehl z tváří. Z očí mu to vypálilo jako z kulovnic a dvorní rada se náhle podobal spíše veliteli Charvátů než kavalíru kancelářskému. Snad v něm ožila nějaká vzpomínka na mladá léta a okrášlila jeho zkušenou důstojnost vojenským zápalem. Zavyl, odskočil a z vybledlých očí se černala divoká nenávisť; udeřil pěstmi do vzduchu, než přišel k sobě; pak se vrhl na kurýrův list, vytrhl mu jej z ruky a stiskl jako odporného plaza, kterým nelze dříve udeřit o zem, dokud se mu hlava nerozdrtí.

„Proboha!“ zaúpěl kardinál v zoufalém zmatku. Baron zařval:

„Frýdlantský list! – Frýdlantský list!“ Baron stál s rukou zdviženou. Kardinál strnul a zlá chmura mu zatemnila obličej.

[...]

Kurýr slyšel a cítil všechno a viděl krvežíznivou vítězoslávu chmurného barona, ale hleděl jen na list v ruce baronově, zdvižený do výše jako prapor před útokem. Těšilo ho, že baron drží list v tak uctivé výši, a při vzpomínce na všechno se vážně a svrchovaně usmál.

Jak mohl nejprudčeji, mrštil baron nato listem o zem a nával kruté zloby málem byl by býval zkazil výraz zadostiučinění a exekutorské vznešenosti v jeho tváři. Kurýr se okamžik chvěl a zbledl. Nespustil očí z listu ležícího na zemi; ukázal pravicí na povržený list, ležící u jeho nohou, dívaje se na něj jako na posvátný odznak a nevěnuje baronovi ani hnutí brvou.

„Zdvihněte ten list!“

Mrazivý klid jeho slov a nehybnost těla působily děsivě. Baron ucouvl jako před hadem. Ale tato výzva dráždila více než nejpustší urážka.

„Ničemo! Budeš viset!“ rozzuřil se, jsa rád, že kurýr se na něho nedívá a nevidí dusivý vztek v jeho obličejí.

„Zdvihněte ten list!“ ozval se ještě tišeji bezbarvý, strašidelný hlas, a prst, ukazující strnule na pohozený list, se prodlužoval jako hnát mrtvolu.

Byl okamžik krutého ticha a snad v té chvíli kardinál učinil nějaký posunek k zevlujícím pomocníkům, snad baronova noha se nějak podezřele pohnula. Náhle se zableskla studená dýka, baron ucouvl, neviditelní lidé učinili jeden skok, druhý, v nestejném čase, i kurýrská ostruha zařinčela a kurýrská bota se ocitla na pohozeném listě. Kurýr zpozoroval jako ze sna, že kardinál varovně a úzkostlivě zdvihl ruce proti lidem neviditelným, slyšel jeho hlas: „Teď ne, probůh, ať se nestane neštěstí!“

Pak slyšel za sebou ticho a ucítil v levé ruce baronský límec.

„Zdvihněte list!“

Křeč odporu projela tělem pohaněného barona, ale obludná krušnost chvíle zlomila na okamžik pýchu a čest a úskočným pohybem vytáhl baron list zpod boty kurýrské jako nečistou věc, domnívaje se, že za tento okamžik záhy se bude moci pomstít příšerným způsobem.

„Však se vyrovnáme!“ hrozil, podáváje list kurýrovi, který ho však nepřijal, ač z něho oči nespouštěl. „Polibte ten list!“ ozval se týmž hlasem jako před chvílí.

Baron syčel, kroutě se. Kurýr výzvu opětoval. Baron hořel jako kacíř. Políbil list. Táhla ho závrať. Kurýr mu hleděl do očí, a teprve když viděl, že tyto oči pozbývají smyslu, přijal list a uschoval, obrátiv se s úsměvem ke kardinálovi. Kardinál, zbaven největší části pohoršení a strachu, promluvil k divákům:

„Pane kapitáne, dojděte k Jeho Excelenci mým jménem, že zde čeká kurýr –“

„Jeho Veličenstva, Eminenci!“ doplnil kurýr. Kardinál sebou trhl, ale potlačil slovo a ostatní propustil méně vlídně:

„Vy druzí, čekejte venku! Co tu chcete! Nikdo vás nevolal!“

Stínové spěšně odcházeli. Dveře se uctivě zavřely. Pak bylo ticho a mohlo být ticho jako na hřbitově, vábíci k vzpomínce na všechny zemřelé, kdyby baron byl býval uměl zapomenout na lidské marnosti.

„To neměla Vaše Eminence dopustit,“ vyčítal trpce a ne bez prudkosti.

„Také jsem toho neočekával, pane barone,“ odpověděl kardinál, snad záhadně, snad jen roztržitě. Tato slova však hned změnila baronovu tvář.

[...]

„Vidíte, vidíte,“ promluvil kardinál opět vlídně a konejšivě, „aspoň už o tom nemluvm před tím kavalírem, kterého nemůžeme haněti, dokud se nám neukáže úplná pravda.“

„Ale což Vaše Eminence nechápe, že to jest frýdlantský rebel?“

Kardinál vážně potřásl hlavou. „Snad i to. Ale což nevíte o milosti Jeho Veličenstva? Se všemi třeba jednat.“

„Jak je Vaší Eminenci libo,“ odpověděl baron, poddávaje se.

Kardinál popošel několik kroků a ze strany mluvil ke kurýrovi.

„Vy, kavalíre, pravil jste, že jste kurýrem Jeho Veličenstva. Mohl byste mí objasnit, jak tomu mám po této příhodě rozuměti!“

Kurýr na něho pohlédl radostně.

„Doslovně, Vaše Eminenci. Nebylo třeba se másti chováním a řečmi pana barona. Ostatně Vaše Eminence sama se přesvědčila na vlastní oči a uši, že pan baron poskytl amende honorable za svou ukvapenost.“

„Ne, kavalíre,“ přerušil kardinál podivnou řeč; „to by dokázal každý voják na rozcestí. Chci vědět, odkud přicházíte.“

„Ze Slezska.“

„Pak nemůžete být schválný posel Jeho Veličenstva, které, jak známo, dlí ve Vídni.“

„Ano, je v tom mýlka,“ potvrzoval kurýr; „třebas přejí Jeho Veličenstvu od Boha nejvyšších a nejrychlejších úspěchů, přece jen jest mi těžko uvěřit, že by už dlelo ve Vídni a zvláště že by Vaše Eminence mohla už míti o tom z Vídně zprávu. Ale doufejme, že toto krásné přání se již blíží svému vyplnění. V poslední době bylo roztrušováno množství nekalých a ďábelských pověstí a zradě některých generálů se podařilo dobré dílo zdržet. To však nemůže ošálit věhlas Vaší Eminence.“

Kardinál se opřel kotníky prstů o stůl. Bledý baron seděl v křesle, zakrýváje si tvář a hledě skrz prsty.

„O jakém Veličenstvu to mluvíte?“ zeptal se kardinál zhluboka, jako z hrobu.

„Vždyť pan baron to dobře, ač nenáležitě vyslovil!“ odpověděl kurýr s trpělivým úsměvem. – „Jeho Veličenstvo je skutečně milostivo. Nejenže neukládá městu kontribuce a proviant, ale naopak, zakazuje vybírat je a odváděti, a to pod trestem smrti jednomu každému v celém kraji. Tím se asi, jak vidím, koriguje poselství pana barona, přinesené z jiné strany. Snad jsem mluvil správně dle úmyslů Jeho Veličenstva.“

„Ten kavalír opilý není, ale zešílel,“ ozval se baron tlumeným polohlasem.

Rozmluva byla klidná, kardinál mohl bezpečně učinit několik kroků sem a tam, aby dohonil myšlenky, které se plašily.

„Odpusťte, kavalíre,“ řekl po chvíli uchopiv kurýra za loket zblízka, takže se jeho těžký límec otíral o kurýrovo rámě, „ale jest to hrozné! Jest to hrozné!“

„Proč, Eminenci? Všecka moc pochází přece od Boha –“

„Příteli, je mi vás líto. Jste asi věrný člověk, ač příliš nerozvážlivý –“

„Smím žádat o vysvětlení?“

„Můj Bože, jak bych vám to řekl!“ mluvil kardinál, lomě rukama a téměř vzlykaje; „což o tom nevíte? Což o tom nikdo u vás neví?“

„O čem?“

„Vždyť vy nemůžete býti osobním poslem, ani plnomocníkem! Nejste snad přece strašidlo! Ve jménu přesvaté Trojice! Vždyť vidím, že jste z masa a kostí. Věříte v Boha?“

„Ano, jsem katolík!“

„Tak mi věřte jako kardinálu: Ten, v jehož jménu přicházíte, jest již dávno obětí hrobu a pokrmem červů. Tělo jeho roztrženo a zbito již dávno vychladlo a sláva a moc se rozplynuly tak rychle, že se již dnes téměř o tom přestává mluvit. Neslyšeli jste o banketu v Chebě? Obráťte se na Jeho Excelenci hraběte z Colloredo, velitele ve Slezsku!“

„Velitelem ve Slezsku jest Jeho Excellence hrabě Schaffgotsch,“ opravil kurýr.

„Viděl jsem ho ve Vídni ve vězení s řetězy na ruku,“ promluvil baron.

Kurýr se na ta slova zachmuřil. „Ano, válečné příhody jsou různé a Schaffgotsch stojí za deset Colloredů, který byl dán do achtu jako zrádce. Stala-li se armádě tato nehoda v Rakousích, lze si vysvětlit chování baronovo i všechny divoké zprávy, kterým Vaše Eminence přes svůj osvědčený věhlas uvěřila. Proti Jeho Veličenstvu se již mnohokrát chystal vražedný úklad. Ale necht' Vaše Eminence přijme moje ujištění, že mrtvým a strašidlům nesloužím a že jeho Veličenstvo jest živo a zdrávo.“

„Ale zde není známo, že by v habsburských zemích bylo jiné Veličenstvo než císař římský a jeho syn, král uherský,“ začal z jiné strany kardinál.

„To jest odpustitelná neznalost lidská,“ odrazil jej kurýr se skromným úsměvem; „nemůžeme býti všude a ihned věděti všecko. Viděl jsem, jak ve Slezsku město za městem s jásotem a slávou skládalo přísahu a na ryncích volaly městské rady s armádou před

korouhvemi frýdlantskými: Vivat Albertus! Přicházím jménem Jeho Veličenstva žádat totéž od sídla Vaší Eminence a od posádky vojenské!“

„Což jste nedostali klatbu na generalissima?“ s úžasem zvolal kardinál.

„Ovšem; a poslové se přidali k nám.“

„Ale to není možné! To není možné!“ bědoval kardinál.

„Proč ne? Vaše Eminence by se mohla přesvědčit schválnými posly. Ale vždyť dá Bůh, že Jeho Veličenstvo samo rozptýlí záhy tyto pochyby svým příchodem do tohoto města; domnívá se, že Vaše Eminence nebude překážet.“

„To ne,“ odpověděl kardinál dutě a zdálo se, že se mu ježí vlasy; „nepřekážel bych svou přítomností, poněvadž jsem znal dobře pravé smýšlení o své osobě. Nebylo pohany, které bych byl býval ušetřen, a neměl bych naděje – –“

„Vaše Eminence nevidí jasně. Všecko se změnilo. Slunce habsburské již zapadá –“

„Ještě nezapadlo!“ zvolal živě kardinál.

„Smrt Jeho Veličenstva Albrechta byla by tedy žádoucí i zde?“

„Probůh! To ne! Nikomu nepřeji zlého. Ale vždyť –“

Kurýr zdvihl klobouk do výše.

„Vivat Albertus rex!“

*(Durych, Jaroslav: Rekviem. Menší valdštejnská trilogie. Československý spisovatel, Praha 1989, s. 19–25)*